

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

การพัฒนาพื้นที่ภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่รัฐบาลควรให้ความสนใจในการศึกษาปัญหาในพื้นที่ เพราะในอดีตที่ผ่านมานโยบายในการแก้ไขปัญหาของรัฐได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ด้านเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมในการเมืองระดับท้องถิ่น ตลอดจนความพยายามกระจายอำนาจการตัดสินใจในการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยกลไกขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ (นโยบายนายกรัฐมนตรีนพคุณ พันธ์ทิพย์ ทักษิณ ชินวัตร, การแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้, 2547) อย่างไรก็ตามปัญหาสะสมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องทำให้กระบวนการพัฒนาดังกล่าวขาดความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น เนื่องมาจากการพัฒนาที่ผ่านมามุ่งเน้นในเชิงนโยบาย และการพัฒนาทางวัตถุ โดยเฉพาะการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทั้งที่ขาดการพัฒนาในเชิงสังคมซึ่งควรจะเป็นการพัฒนาที่ควบคู่กันไปพร้อมกัน ดังนั้นปัญหาพื้นที่ภาคใต้ในด้านการพัฒนาทางสังคมที่ปรากฏได้ชัดเจนกว่าพื้นที่ภูมิภาคอื่นคือ ปัญหาการจัดการศึกษาของรัฐ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2537, 2-4) กล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาของรัฐในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเป็นจุดอ่อนที่สำคัญและขาดการแก้ไขอย่างจริงจัง

การประเมินสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบของรัฐบาลรอบ 10 ปีที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปัญหาสำคัญอาทิ ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา ความหวาดระแวงต่อกันของคนในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2537, 2-14) ปัญหาที่มักจะกล่าวถึงการสร้างสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจซึ่งได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ ขณะที่รัฐบาลมุ่งหวังในการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน (ประกาศนโยบายนายกรัฐมนตรีนพคุณ พันธ์ทิพย์ ทักษิณ ชินวัตร, 2547) รวมทั้งปัญหาการขาดเอกภาพในการดำเนินการในการแก้ไขสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การมองปัญหาในกรอบดังกล่าวมานั้นได้ส่งผลกระทบโดยตรงในการดำเนินนโยบายที่สวนทางกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และเมื่อพิจารณาแนวทางการวิเคราะห์ปัญหาจึงเป็นการมองผ่านกรอบคิดที่เล็งเห็นชุมชนขาดศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ขณะเดียวกันปัญหาทางสังคมโดยเฉพาะ

ด้านการศึกษายังเป็นการพัฒนาที่สำคัญในระดับรองจากปัญหาอื่นๆ (อุทัย คุลเกษม , 2536, 83 – 96) ดังนั้นการจัดการศึกษาของภาครัฐและชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นไปในรูปแบบต่างฝ่ายต่างดำเนินการ ผลที่เกิดขึ้นคือการศึกษาที่รัฐจัดขึ้นยังคงเป็นสิ่งแปลกแยกสำหรับท้องถิ่นมาโดยตลอด โดยเฉพาะในชุมชนที่ยึดมั่นในระบบการศึกษาตามวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่น (สถาบันวิจัยประชากร และสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2518 , 3 – 42)

เมื่อพิจารณาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อันประกอบด้วยปัตตานี ยะลา นราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษอันเนื่องมาจากบริบทของสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นคนในพื้นที่ดังกล่าวจึงดำรงวิถีชีวิตในวัฒนธรรมมลายู สิ่งที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยภาคใต้ตอนล่างปรากฏให้เห็นทั้งด้านศาสนา ขนบประเพณี ค่านิยม ตลอดจนการศึกษาของชุมชนซึ่งดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทของประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีตที่ยาวนานและลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่น การศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล (เรืองเคิม) เช่นการสืบทอดวัฒนธรรมภาษามลายูท้องถิ่นในโรงเรียนสอนศาสนา ขณะเดียวกัน การศึกษาของท้องถิ่นเองยังมีบทบาทในการหล่อหลอมเยาวชนไทยมุสลิมให้ตระหนักความสำคัญของการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ด้วยเหตุนี้การศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิมซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ภาคใต้ชายแดน จึงเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างตอบสนองกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นอย่างสูง จนกล่าวได้ว่าในแง่นี้การศึกษาของคนท้องถิ่นสะท้อนเอกลักษณ์ด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม (พรพันธุ์ เขมคุณาศัย, 2536, 73 – 82) อย่างไรก็ดี ปัญหาการปกครองท้องถิ่นภาคใต้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งกับนโยบายการดำเนินการด้านการศึกษาของรัฐที่กระทำควบคู่กันไป จนกล่าวได้ว่ารัฐไทยได้ใช้การศึกษาเป็นกลไกหนึ่งของการเมืองการปกครองท้องถิ่น (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2529, 65 – 100) นโยบายดังกล่าวได้สะท้อนวิถีคิดและยังผลให้เกิดปัญหาในเชิงโครงสร้างอยู่ด้วย ตลอดจนที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในแง่การต่อต้านอำนาจรัฐจากส่วนกลางและการศึกษาที่รัฐเป็นผู้จัดการเรียนการสอนมาโดยตลอด ตั้งแต่อดีตตราบจนปัจจุบัน ในอีกแง่หนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาสะสมในพื้นที่ต่อการดำเนินการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งด้านการศึกษาในระบบที่ล้มเหลวต่อการนำไปใช้ในวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน (ศรีศักร วัลลิโภดม , 2548, ประมวลการบรรยายพิเศษ วิกฤตวัฒนธรรมปัตตานี) ปัญหาบุคลากรทางการศึกษาและการควบคุมกำกับดูแลหลักสูตร จึงทำให้เกิดปัญหาการศึกษาที่ถูกนำไปเป็นช่องทางในการสร้างโอกาสต่อต้านอำนาจรัฐ ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ทั้งที่รัฐไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วง ขณะที่การจัดการศึกษาในพื้นที่ยังเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างดำเนินการแม้ว่ารัฐบาลจะอ้างถึงการจัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขในพุทธศักราช 2545 ซึ่งสอดคล้องกับสาระของรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรในปัจจุบันในเรื่องบทบาทของท้องถิ่นในการ

พัฒนาตนเอง สิทธิและเสรีภาพในการจัดการศึกษาเป็นต้น การจัดการศึกษาที่ยังขาดการเชื่อมโยงกับการพัฒนาท้องถิ่นบนรากฐานทางสังคม วัฒนธรรมจึงทำให้การดำเนินงานด้านการศึกษาที่ผ่านมายังประสบปัญหาด้านบูรณาการความร่วมมืออย่างจริงจังจากทุกฝ่ายซึ่งเป็นปัญหาประการหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันในการพัฒนาด้านสังคม การจัดการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในฐานะพลเมืองของประเทศ รวมถึงการปลูกฝังความสำนึกการเคารพความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยถือว่าเอกภาพของรัฐไทยสามารถเกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น (คณะกรรมการทำงานวิชาการ สำนักงานสภาพัฒนาการสังคมแห่งชาติ, 2542, 154 – 155) ซึ่งความเป็นจริงดังกล่าวสามารถสะท้อนการยอมรับซึ่งกันและกันในรัฐธรรมนูญของประเทศ และควรเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับการดำเนินการจัดการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ทั้งระดับนโยบาย และในทางปฏิบัติให้เกิดผลอย่างแท้จริง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประเมินนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐที่มีพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันโดยประเมินนโยบาย การจัดการศึกษา ผลต่อท้องถิ่น และแนวทางในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมต่อท้องถิ่นในอนาคต ซึ่งจะศึกษาระยะเวลารอบหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาจนปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ.2540 จนถึง พ.ศ.2550 เนื่องจากเป็นช่วงที่เกิดวิกฤตความรุนแรงต่อสังคม และการศึกษาระดับท้องถิ่นอย่างชัดเจน การวิจัยเป็นการศึกษานโยบายการศึกษาในพื้นที่สำหรับปัจจุบันและอนาคตอันใกล้สำหรับเยาวชนท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ ทั้งเป็นแนวทางในการเสนอแนะการจัดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับพื้นที่ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อนโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐบาลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วง พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2550
2. เพื่อศึกษานโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่มีต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ปัจจุบันในลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนภาคใต้
3. เพื่อศึกษาผลจากนโยบายการศึกษาของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2542 จนปัจจุบันในเชิงการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนท้องถิ่น
4. เพื่อประมวลแนวทางการจัดการศึกษาภาคคนโยบายสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันและอนาคต

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2518. การศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อ
ประสพและรูปแบบการดำเนินการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิตและประชาชนใน 3 จังหวัดภาคใต้
(ปัตตานี ยะลา นราธิวาส). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

งานวิจัยเรื่องการศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อประสพและรูปแบบการดำเนินการศึกษาเพื่อคุณภาพ
ชีวิตและประชาชนใน 3 จังหวัดภาคใต้เป็นการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่
ทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและวัฒนธรรมใน 3 จังหวัดภาคใต้ การ
วิจัยได้ให้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นรูปแบบ โครงสร้างและลักษณะการศึกษาตลอดจนทรัพยากรเพื่อ
การศึกษา ผลการศึกษาคือปัญหาในการเมือง ความไม่สงบในพื้นที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการ
พัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น การสำรวจ พ.ศ. 2518 ยังทำให้เห็นว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้
เผชิญปัญหาความไม่สงบและมีแนวโน้มจะยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต อีกทั้งได้เสนอแนวทางแก้ไข
ปัญหาโดยให้ทางราชการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบคือการแก้ไขปัญหาทุกๆทางไป
พร้อมกัน ในด้านการจัดการศึกษามีการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายโดยให้เป็นไป
อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นทุกด้านทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจเป็น
สำคัญ โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับควรจัดให้กลมกลืนกับศาสนา วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณีของ 3 จังหวัด

ขจัดภัย นุรุชพัฒนา, 2519. ไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพรววิทยา.

การศึกษาเรื่องไทยมุสลิมเป็นการค้นคว้ารวบรวมเบื้องต้นที่สามารถนำมาใช้ในการทำ
ความเข้าใจสภาพสังคมการเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นภาคใต้ โดยครอบคลุมพื้นที่ปัตตานี
ยะลา นราธิวาสและสตูล ด้านการปกครองกล่าวถึงพัฒนาการในสมัยประวัติศาสตร์ของจังหวัด
ชายแดนดังกล่าวในอดีต ด้านวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา สะท้อนวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชาว
ไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง โดยเฉพาะการศึกษาของคนท้องถิ่นที่แนบแน่นกับวัฒนธรรม
วิถีชีวิตที่ผูกพันกับศาสนาอิสลาม ดังกล่าวถึงปอเนาะคือแหล่งเรียนรู้วิชาทางศาสนา และการ
ปฏิบัติตนตามวิถีมุสลิมท้องถิ่นนับเป็นการศึกษามวลชนที่รัฐยังไม่ได้มีบทบาทในการจัดการศึกษา
อย่างทั่วถึง

นภคล โรจนอุดมศาสตร์, 2523. ปัญหาการศึกษาในมณฑลปัตตานี พ.ศ. 2449 – 2474.
ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

การวิจัยเรื่องปัญหาการศึกษาในมณฑลปัตตานี พ.ศ. 2449 – 2474 ให้ข้อสรุปว่าการศึกษา โดยการจัดการของรัฐในมณฑลปัตตานีเป็นการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นดังปรากฏให้เห็นในลักษณะของปฏิริยาต่อต้านการศึกษาในระบบ ขณะที่คนส่วนใหญ่ยังนิยมส่งบุตรหลานศึกษาในชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีการสอนด้วยภาษามลายู และหลักศาสนาอิสลาม ดังนั้นพื้นฐานการเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์จากงานวิจัยสามารถเป็นข้อมูลส่วนหนึ่ง ในการทำความเข้าใจภาพรวมของปัญหาสังคมและการจัดการศึกษาท้องถิ่นในช่วงเวลาต่อมา

สมโชค อ่องสกุล, 2524. “ การปกครองมณฑลเทศาภิบาล : มณฑลปัตตานี ” ใน วุฒิชัย มูลศิลป์ และสมโชค อ่องสกุล(บก.). **มณฑลเทศาภิบาลวิเคราะห์เปรียบเทียบ.** (เอกสารทางวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย). กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์ หน้า 348 – 403.

การศึกษาเรื่องการปกครองมณฑลเทศาภิบาล : มณฑลปัตตานีเป็นการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์การปกครองรูปแบบมณฑลเทศาภิบาลแสดงให้เห็นแนวทางการควบคุมหัวเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่างไรก็ตามปัญหาในพื้นที่ที่จัดได้ว่าเป็นปัญหาสะสมที่สำคัญคือ ปัญหาของการต่อต้านอำนาจรัฐของท้องถิ่นเพื่อความเป็นอิสระตลอดมา ประวัติศาสตร์ดังกล่าวเป็นบทเรียนที่รัฐควรทบทวนนโยบายทั้งการปกครอง การศึกษาที่นำไปใช้ในท้องถิ่นในลักษณะของการคำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกและสำนึกในทางการเมือง และสังคมที่มีร่วมกันในฐานะพลเมืองของประเทศที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายวัฒนธรรมซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง

สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2529. “ การเมืองการปกครองภาคใต้ ” ใน **จุลสารแลใต้.** กรุงเทพฯ : สยาม-สมัย หน้า 65 – 100.

การศึกษาเรื่องการเมืองการปกครองภาคใต้เป็นการศึกษาบริบททางการเมืองที่สะท้อนความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในภาคใต้ ปัญหาของความขัดแย้งจากนโยบายของรัฐเป็นผลมาจากข้อผิดพลาดที่รัฐใช้นโยบายกลมกลืนทางวัฒนธรรมโดยขาดการคำนึงถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ ศาสนา วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นภาคใต้ ควรจะเป็นประเด็นที่รัฐคำนึงถึงในการดำเนินนโยบายทั้งการเมือง สังคมและการศึกษา และสาเหตุของการต่อต้านอำนาจรัฐในพื้นที่ที่มีความลึกซึ้งและซับซ้อนจึงเป็นข้อเสนอที่มีความสำคัญในการทบทวนการศึกษาพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น การถูกกดขี่ข่มเหง การละเลยในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจัง และความสำนึกในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนในท้องถิ่นในฐานะพลเมืองของรัฐ

พรพันธุ์ เชมคุณาศัย, 2536. “ วรรณกรรมของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีตอนนโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของรัฐจังหวัดชายแดนใต้ : กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา ” วารสารทักษิณคดี ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 มิถุนายน – กันยายน. หน้า 73 – 82.

บทความนี้ได้เสนอแนวคิดในการมองปัญหา ทิศทางที่ควรแก้ไขเกี่ยวกับความไม่สงบในภาคใต้ซึ่งพบว่าปัญหามีที่มาจากความไม่สอดคล้องระหว่างการกำหนดนโยบายกับสภาพสังคมวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เช่นกรณีความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างอิสลามและพุทธก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องหลายประการเช่นปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาด้านศาสนา ปัญหาขบวนการโจรก่อการร้าย เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ส่งผลต่อการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นรัฐควรทบทวนนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ การศึกษา โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

อุทัย ดุลยเกษม, 2536. “ บทบาทของการศึกษากับกระบวนการบูรณาการทางการเมือง : กรณีของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายู ” วารสารทักษิณคดี ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 มิถุนายน – กันยายน. หน้า 83-96.

บทความนี้เป็นการอภิปรายบทบาทข้อจำกัดของการศึกษาในฐานะเครื่องมือของรัฐในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการทางการเมือง การศึกษาชี้ให้เห็นว่ากลไกนี้อาจจะทำให้เกิดปัญหาและมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติซึ่งเป็นข้อมูลที่สะท้อนภาพที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดที่ว่าการศึกษาสามารถเป็นกลไกที่มีพลังในการบูรณาการทางการเมือง และการผสมผสานทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังอาจนำไปสู่ผลที่ไม่ได้ตั้งใจ ดังนั้นการที่รัฐใช้นโยบายมุ่งเปลี่ยนเอกลักษณ์ทางด้านเชื้อชาติจึงทำให้เป็นการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงท้องถิ่น และการรุกรานวัฒนธรรมจากการเสริมสร้างบูรณาการทางการเมือง การผสมผสานทางวัฒนธรรมตลอดจนความรู้สึกเป็นชาติในภาคใต้จึงมิได้ประสบความสำเร็จ

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2537. สรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2537 .: กองนโยบายและแผนศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. ยะลา.

เอกสารเรื่องนี้เป็นข้อมูลของภาครัฐ ข้อมูลปัญหาภาคใต้ซึ่งสำคัญด้านปัญหาด้านจิตวิทยา ปัญหาคความไม่สงบ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาการขาดเอกภาพในการดำเนินการของรัฐ นโยบายของรัฐในการพัฒนาภาคใต้จึงครอบคลุมอย่างเป็นระบบ ในกรณีด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมพบว่าปัญหาหลักคือการศึกษาของรัฐยังเข้าไปไม่ถึงในการเป็นพื้นฐานทางสังคมของเยาวชนในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนยังขาดความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา แนวทางหลักของรัฐโดยพื้นฐานการสื่อสารในการพัฒนาทุกด้าน นโยบายหลักที่เน้นเป็นการเริ่ม

ขยายการศึกษาตั้งแต่ระดับเด็กก่อนวัยเรียนจนถึงมัธยมศึกษา การศึกษาวิชาชีพ การสร้างขวัญ
กำลังใจและสวัสดิการครู รวมทั้งส่งเสริมเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม คุณธรรมและจริยธรรม

อนันต์ ทิพย์รัตน์ และคณะ, 2543. การศึกษาหลากหลายวัฒนธรรมสำหรับประเทศไทย.
วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (พ.ค. – ส.ค.). หน้า
171 – 172.

การศึกษาความหลากหลายวัฒนธรรมสำหรับประเทศไทยเป็นการวิจัยด้านการศึกษาในเชิง
สำรวจปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมตลอดจนปัญหาด้านความปรองดอง ความสามัคคีของประชาชนใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มประชาชน นักเรียน จากจังหวัดปัตตานี
ยะลา นราธิวาส ใช้เครื่องมือแบบสอบถาม พอจะประมวลได้ว่า การจัดการศึกษาในพื้นที่ มีทั้งการ
ยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมทั้งในกลุ่มประชาชนและกลุ่มนักเรียน
นอกจากนี้สิ่งที่เป็นปัญหาคือความกลัว ความสามัคคีและความไว้วางใจของประชาชนและ
ของนักเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญตามตัวแปรที่นำมาศึกษา

ปิยนาด บุณนาค, 2546. นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้(พ.ศ. 2475 – 2516). กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษร
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์นโยบายการปกครองของรัฐที่มีต่อพื้นที่ภาคใต้ พบว่ารัฐ-
บาลเองพยายามปรับนโยบายการปกครองในพื้นที่ภาคใต้เพื่อให้เข้าถึงสภาพสังคมท้องถิ่น แต่
อย่างไรก็ดีปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกิดการดำเนินการที่ไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านสังคม
และวัฒนธรรมจึงก่อให้เกิดการต่อต้านของประเทศ งานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนนโยบายของรัฐว่าเป็นไป
ในเชิงปรับให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ขณะที่ปัญหาใหญ่อยู่ในระดับการปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรมีการ
ประเมินผลการนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลอย่างเต็มที่ต่อท้องถิ่น

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงแนวคิด
และหากได้มีการศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษาของรัฐบาลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันจะ
ทำให้เข้าใจนโยบายและผลของการจัดการศึกษาของรัฐที่มีต่อท้องถิ่น ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น
กระบวนการศึกษาวิจัยทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยภาคใต้จึงน่าจะมีส่วนในการศึกษาสภาพ
ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่นเพื่อให้ได้ผลในการนำไปใช้พัฒนาการศึกษาในพื้นที่ต่อไป.

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการทำความเข้าใจปัจจัย ที่มีต่อการดำเนินนโยบายการศึกษาของรัฐบาลในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ช่วง พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นเวลาหนึ่งทศวรรษในการจัดการศึกษาของรัฐบาลปัจจุบันทำให้เห็นแนวคิดของการจัดการศึกษาของรัฐไทยสมัยใหม่ที่ใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ
2. เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่มีต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ ปัจจุบันในลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนภาคใต้ ทั้งนี้จะเป็นการวิเคราะห์ความเหมาะสมของนโยบายที่จะนำไปสู่การจัดการศึกษาในพื้นที่
3. เพื่อทราบผลของการใช้นโยบายการศึกษาภาครัฐสำหรับพื้นที่ชายแดนภาคใต้ปัจจุบันรอบหนึ่งทศวรรษ
4. เป็นการประมวลผลการจัดการศึกษาที่ได้จากวิจัยแสดงเป็นแนวทางเบื้องต้นในการจัดนโยบายการศึกษาของรัฐบาลตามพระราชบัญญัติการศึกษาชาติพุทธศักราช 2542 ในปัจจุบัน โดยเน้นการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนท้องถิ่นภาคใต้

คำหลักในการวิจัย

นโยบายการศึกษาของรัฐ หมายถึงนโยบายการจัดการศึกษาที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดทิศทางการศึกษา หลักสูตรการศึกษา เพื่อนำไปดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อไปทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึงจังหวัดชายแดนในภาคใต้ในการศึกษาวิจัยเน้นพื้นที่สามจังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัด นราธิวาสเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะพิเศษด้านศาสนา สังคมและวัฒนธรรมซึ่งต่างจากพื้นที่อื่นในภาคใต้ประเทศไทย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากข้อมูลสองส่วนคือ

1. ข้อมูลเอกสารเป็นการศึกษาเอกสารนโยบายและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ.2550 ในพื้นที่ภาคใต้
2. ข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์แหล่งเอกสารทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยมีขั้นตอนคือ

- การสำรวจแหล่งข้อมูลส่วนกลาง ศึกษาเอกสารนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลในช่วงรอบ 10 ปีในด้านแนวคิด และการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ภาคใต้ จาก

แหล่งข้อมูลของรัฐคือกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและเอกสารของมหาวิทยาลัยในส่วนกลางด้านเอกสารการศึกษาประเภทหนังสืองานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลทางการศึกษา

- การสำรวจแหล่งข้อมูลท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานศึกษาธิการเขตภาคใต้ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เอกสารจดหมายเหตุ การศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดยะลา สถาบันการศึกษาอื่นในพื้นที่
- สำรวจและรวบรวมข้อมูลส่วนกลางเพิ่มเติม
- รวบรวมเอกสารท้องถิ่นในปัตตานี ยะลา นราธิวาสจากแหล่งประมวล และวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

การประมวลวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารมีแนวทางการดำเนินการวิจัยคือ

- สำรวจรวบรวมเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องประเด็นนโยบายที่มีการนำไปปฏิบัติทางการศึกษาในพื้นที่ที่ทำการวิจัย.
- ประมวลผลการจัดการศึกษารอบ 2540 ถึง ปัจจุบันที่ดำเนินการไปแล้ว
- ศึกษาเอกสารเพื่อประมวลการดำเนินการศึกษาในปัจจุบันที่จะนำไปปฏิบัติในอนาคตอันใกล้และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ (3 จังหวัด) ในการดำเนินการจัดการศึกษา
- ศึกษาเพื่อประมวลผลการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงนโยบาย ผลในทางปฏิบัติอุปสรรค ในช่วงเวลาที่กำหนดในการศึกษาวิจัย
- ประเมินข้อมูลเพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาสำหรับอนาคตเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่
- การพัฒนาโครงสร้างการจัดการศึกษา ด้านบุคลากร การบริหารงานในระบบการศึกษา การประกันคุณภาพ
- การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจของท้องถิ่นในปัจจุบัน
- การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านระยะเวลาเป็นการศึกษาช่วง พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2550 ซึ่งเพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

2. การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารทางการศึกษา ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปีงบประมาณ
3. ด้านพื้นที่ที่ศึกษาผลกระทบเป็นการศึกษาข้อมูลในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากสถาบันการศึกษาต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

สถานที่ทำการวิจัย

จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

Prince of Songkla University
Pattani Campus